

REGIONAAL INWERKDOSSIER

Maatschappelijk Ongenoegen

‘Samenwerken aan
maatschappelijke stabiliteit’

Inleiding

We leven zowel nationaal als internationaal in een onrustige tijd. De tegenstellingen tussen groepen in de samenleving zijn sterk, waardoor deze steeds meer tegenover elkaar komen te staan. Actuele ontwikkelingen zoals de voortdurende oorlog in Oekraïne, de situatie in het Midden-Oosten, maar ook de klimaatcrisis zetten de verhoudingen op scherp. Dit is voelbaar binnen de maatschappij. Ongewenste polarisatie, extremisme en radicalisering ondermijnen en ontwrichten onze samenleving en leiden tot een afname van vertrouwen in instanties (zowel in de overheid als in het maatschappelijk middenveld) en op termijn zelfs tot het disfunctioneren van het politieke en maatschappelijke systeem. Dit is een bedreiging voor een vrije democratische samenleving. Daarbij speelt het online domein een steeds grotere rol bij ordeverstoringen in de fysieke ruimte, maar ook bij de verspreiding van bijvoorbeeld desinformatie. Daarnaast neemt de dreiging vanuit statelijke actoren in diverse vormen steeds verder toe. Dit alles vraagt inzet van de gemeenten op dit onderwerp.

Geprioriteerd thema

Maatschappelijk ongenoegen is daarom ook één van de twee geprioriteerde veiligheidsthema's op [de Strategische Agenda 2023-2026](#) van de politie-eenheid Rotterdam (23 gemeenten):

“De afgelopen jaren zagen wij het maatschappelijk ongenoegen in de Nederlandse samenleving toenemen. Dit thema draait in essentie om gevoelens van onvrede, wantrouwen, frustratie of woede, bij groepen of individuen, waarbij social media en complottheorieën werken als aanjagers. Het ongenoegen is vooral gericht tegen de overheid, maar bijvoorbeeld ook tegen de wetenschap of traditionele media. Gezag van overheid en instituties is hierdoor niet langer vanzelfsprekend, wordt in twijfel getrokken en soms bewust uitgedaagd.”

Vanuit het Regionaal Veiligheidsoverleg (RVO) is burgemeester Harald Bergmann van de gemeente Schiedam regionaal portefeuillehouder op dit onderwerp. Hij wordt hiervoor ondersteunt vanuit de VAR.

De regionale portefeuille maatschappelijk ongenoegen omvat de sub-thema's:

1. Polariseratie
2. Radicalisering/extremisme
3. Online aangejaagde ordeverstoringen
4. Statelijke dreigingen

Hierbij zien we dat de thema's 3 en 4 ook gekoppeld zijn aan digitale veiligheid, maar bij de VeiligheidsAlliantie regio Rotterdam (VAR) vanuit de portefeuille maatschappelijk ongenoegen worden opgepakt. Op alle vier de thema's wordt nadrukkelijk de verbinding gezocht met partners van de VAR zoals gemeenten, de politie, het Openbaar Ministerie (OM), en de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV).

De VAR heeft een regionaal netwerk maatschappelijk ongenoegen opgericht met diverse regionale werkgroepen en organiseert jaarlijks diverse fysieke en digitale bijeenkomsten op dit onderwerp.

Bij actuele ontwikkelingen organiseren wij aanvullend webinars.

Daarnaast houden we landelijke ontwikkelingen en *best practises* in de gaten, delen we interventies en praktische documenten op de [kennisbank](#). Maandelijks verstuurt de VAR een [nieuwsbrief](#) waar o.a. het thema maatschappelijk ongenoegen aan bod komt.

Definitie Maatschappelijk ongenoegen

Maatschappelijke ongenoegen is een gevoel van angst, onzekerheid, onvrede, of miskenning ten gevolge van ongrijpbare fenomenen, zoals onder andere globalisering, klimaatverandering, migratie en ongelijkheid. Het komt voort uit een gevoel van pessimisme¹.

Definitie Maatschappelijk onrust

Maatschappelijke onrust is te omschrijven als (zichtbare) collectieve gedragingen in situaties die voortkomen uit maatschappelijk ongenoegen².

Er zijn verschillende vormen van maatschappelijke onrust. Uiteenlopend van vreedzame en kleinschalige demonstraties tot radicale, strafbare en grootschalige acties en alles er tussenin. Kritische geluiden zijn essentieel voor de democratie en rechtstaat, maar worden problematisch als de grenzen van de wet niet worden nageleefd.

Rolverdeling

Gemeenten, OM, politie en maatschappelijke organisaties hebben binnen verschillende fasen van maatschappelijk ongenoegen en maatschappelijke onrust elk een eigen rol bij preventie, dialoog en handhaving. Dat vraagt om intensivering van de samenwerking, bespreking van dilemma's in dat kader en een gezamenlijk handelingsperspectief aan de voorkant.

Bijlage

Als bijlage van dit inwerkdossier treft u de landelijke netwerkkaart maatschappelijk ongenoegen. Hierin staan de verschillende (landelijke) partijen welke actief zijn op dit onderwerp met toelichting waarvoor u bij welke partij terecht kunt. Ook staat hier een verwijzing naar de websites bij.

Regionaal accounthouders maatschappelijk ongenoegen VAR:

- Shanna Fontaine s.fontaine1@rotterdam.nl
- Dave van den Berg dj.vandenberg1@rotterdam.nl

¹ [Maatschappelijke onrust | Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid](#)

² [Maatschappelijke onrust | Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid](#)

1. Polariseratie

Definitie polarisatie

Polarisatie is het benadrukken van tegenstellingen in de samenleving, met als gevolg dat groepen verder van elkaar verwijderd raken en spanningen toenemen³.

In essentie is polarisatie niet verkeerd. Tegenstellingen en verschillen in denkwijze kunnen leiden tot verandering. Echter kan polarisatie ook ongewenste vormen aannemen. We spreken van ongewenste polarisatie, als het polarisatieproces leidt of dreigt te leiden tot conflicten tussen groepen, segregatie of het verdwijnen van de ruimte voor genuanceerde meningen. In sommige gevallen kan polarisatie ook leiden tot radicalisering/extremisme.

Er is onderscheid te maken in horizontale en verticale polarisatie.

Horizontale polarisatie is groeiend wij-zij-denken tussen groepen mensen. *Verticale polarisatie* is een groeiende kloof tussen burgers en gezagsdragers of instituties (zoals de overheid of politie).

Rol gemeente

Door in te zetten op meer verbinding en begrip tussen groepen kan de gemeente onderhuidse spanningen voorkomen. Het is van belang dat gemeenten middels een lokale aanpak inzetten op ongewenste polarisatie via beleid, signaleringsstructuur, preventie & repressie en deskundigheidsbevordering.

Aanbod VAR

De VAR heeft een werkgroep polarisatie/radicalisering waarbij dit jaar de focus ligt op een drietal thema's, te weten: *verbinding sociaal domein en veiligheid, desinformatie en online radicalisering*. Het is mogelijk om bij deze werkgroep aan te sluiten. Neem bij interesse contact op met de VAR.

- *Uitvoeringsplan polarisatie.* Dit uitvoeringsplan helpt gemeenten bij het vormgeven van hun lokale aanpak op dit thema. Het biedt een gedetailleerde beschrijving van de activiteiten die uitgevoerd kunnen worden, hoe deze activiteiten eruitzien, en biedt ruimte voor lokale context aan de hand van specifieke vragen. Gemeenten kunnen het plan gebruiken als ondersteuning of als concreet uitvoeringsplan. Het uitvoeringsplan is onderaan de site bij 'praktische hulp' te vinden.

- *Handreiking polarisatie.* Deze handreiking beschrijft wat gemeenten kunnen doen om een lokale aanpak op het thema polarisatie te ontwikkelen en/of te borgen. Ter ondersteuning worden diverse instrumenten en documenten genoemd die kunnen helpen bij het formuleren of herzien van de aanpak. De handreiking is onderaan de site bij 'praktische hulp' te vinden.

- *Quickscan Maatschappelijk Ongenoegen.* Dit kan helpen bij het vormen van een eerste beeld (nulmeting) over sentimenten, trends en fenomenen binnen de gemeentegrenzen.

De quickscan is na het inloggen op de site beschikbaar.

³ Definities gebruikt in het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland | Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland | Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid

Aanbod landelijke partners

Diverse landelijke partners ontwikkelen producten op polarisatie. Onderstaand een selectie van producten die volgens de VAR goed bruikbaar zijn.

- *[Handelingskader maatschappelijke onrust](#)* helpt gemeenten om te gaan met maatschappelijk ongenoegen en onrust. Het kader beschrijft onderwerpen die aandacht verdienen in de verschillende fasen waarin maatschappelijke onrust zich kan ontwikkelen. Dit loopt van sluimerend ongenoegen, oplopende spanningen, escalatie openbare ruimte tot na de escalatie.

- *[Handreiking communicatie in tijden van onbehagen. Moet dat nou zo?](#)* De communicatie van de Rijksoverheid is erop gericht mensen in te sluiten en niet uit te sluiten en om het vertrouwen in de overheid en in de veerkracht van de samenleving te bevorderen. In deze bundel vind je o.a. praktische tools.

- *[Handreiking van polarisatie naar verbinding in buurten](#)*. In deze handreiking van het Kennisplatform Inclusief Samenleven (KIS) staat een stappenplan met checklists en adviezen om te komen tot een effectieve analyse van polarisatie en een keuze voor passende interventies. Naast het in kaart brengen van de problematiek, geeft de handreiking ook informatie en handvatten voor de vervolgstappen.

- *[Handreiking omgaan spanningen conflict Israël en Palestijnse gebieden](#)* van de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS). Het conflict in Israël en de Palestijnse gebieden heeft ook invloed op de Nederlandse samenleving, waarin spanningen en polarisatie voelbaar zijn. Niet elke groep of individuele burger voelt zich gehoord of veilig genoeg om zijn of haar mening te uiten. Deze handreiking bevat handelingsperspectief voor gemeenten hoe hiermee om te gaan.

- *[Handreiking Inzicht in \(de\)polarisatie](#)* van het ESS met het denkkader van Bart Brantsma. Met deze handreiking verkrijg je als gemeentelijk bestuurder of ambtenaar meer inzicht in de dynamiek en oplossingsrichtingen voor polarisatie. De handreiking heeft een specifieke focus op de intocht van Sinterklaas, maar kan ook toegepast worden op andere polarisatie-fenomenen.

- *[Afwegingskader Polariseratie](#)*. Het KIS biedt een online tool om (dreigend) gepolariseerde situaties uniform te duiden en te beoordelen. Dat is nodig om daarna beter te kunnen bepalen hoe te handelen en dit te verantwoorden.

- *[Maatschappelijke impact afwegen](#)* Het Verwey-Jonker Instituut heeft een stappenplan voor een snelle weging van beleidsimpact op maatschappelijke stabiliteit opgeleverd.

Trainen

Diverse landelijke partners hebben een trainingsaanbod ontwikkeld op polarisatie. Onderstaand een selectie van trainingen die volgens ons nuttig zijn. Neem contact op met de VAR bij verdere interesse.

- *[E-learning herkennen, aanpakken en voorkomen van polarisatie](#)* van Movisie voor ambtenaren binnen het sociaal- en veiligheidsdomein en buurtprofessionals. (gratis)

- [Training De kunst van het vragen stellen](#) van het Rijksopleidingsinstituut tegengaan Radicalisering (ROR). Hier kom je in aanraking met de socratische gespreksvoering waarbij het gaat om het stellen van vragen en om het luisteren.

- [Training omgaan met extreme idealen](#) van het ROR. Deze gaat in op gespreksvaardigheden voor professionals die in aanraking kunnen komen met jeugd met extreme idealen.

- [Serious game botsende idealen](#). Deze game van de gemeente Rotterdam is bedoeld voor leraren die op een interactieve manier willen leren over hoe zij om kunnen gaan met polarisatie in de klas. Vanaf de zomer 2025 beschikbaar. Bij interesse kan er contact opgenomen worden met de VAR.

2. Radicalisering/extremisme

Definitie radicalisering

Radicalisering is het proces van toenemende bereidheid om de uiterste consequentie uit een denkwijze te aanvaarden en die in daden om te zetten. Deze toenemende bereidheid kan leiden tot gedrag dat andere mensen diep kwetst of in hun vrijheid raakt, kan aanleiding zijn voor individuen of groepen om zich af te keren van de samenleving en kan leiden tot het gebruik van geweld⁴.

Definitie extremisme

Extremisme is het uit ideologische motieven bereid zijn om activiteiten te verrichten die de democratische rechtsorde ondermijnen⁵.

Rol gemeente

Gemeenten zijn regievoerder van de lokale aanpak van radicalisering. Zij hebben een belangrijke rol in de integrale aanpak en bij de preventie van radicalisering. Hierbij dient goed samengewerkt te worden tussen het sociaal- en veiligheidsdomein. Gemeenten kunnen in hun lokale aanpak inzetten op beleid, weerbaarheid en preventie, de persoonsgerichte aanpak en deskundigheidsbevordering. Voor wat betreft de rol van de gemeente komt er in de zomer van 2025 nieuwe wetgeving aan. Zodra duidelijk is wat dit exact betekent voor gemeenten, zullen wij gemeenten daarover informeren.

Wat zien we

De NCTV levert halfjaarlijks een [Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland \(DTN\)](#) op. Op 17 december 2024 is het laatste DTN uitgekomen waarbij het dreigingsniveau op 4 (het één na hoogste niveau) stond. Dit betekent dat er sprake is van een substantiële dreiging en de kans op een aanslag in Nederland reëel is. Binnen dit DTN worden de volgende vier actuele thema's genoemd; 1. Jihadisme en radicale islam, 2. Rechts-terrorisme en -extremisme, 3. Anti-institutioneel terrorisme en extremisme en 4. Links-extremisme. Daarbij wordt gezien dat het online component een steeds grotere rol speelt in radicaliseringsprocessen en dit proces daardoor ook versnelt.

⁴ Definities gebruikt in het [Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland | Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland | Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid](#)

⁵ Definities gebruikt in het [Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland | Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland | Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid](#)

Aanbod VAR

De VAR heeft een werkgroep polarisatie/radicalisering waarbij dit jaar de focus ligt op een drietal thema's, te weten: [*verbinding sociaal domein, desinformatie en online radicalisering*](#). Het is mogelijk om bij deze werkgroep aan te sluiten. Neem bij interesse contact op met de VAR.

- [*Handreiking radicalisering & extremisme*](#). Deze handreiking beschrijft wat gemeenten kunnen doen om een lokale aanpak op het thema radicalisering & extremisme te ontwikkelen en/of te borgen. Ter ondersteuning worden diverse instrumenten en documenten genoemd die kunnen helpen bij het formuleren of herzien van de aanpak. De handreiking is onderaan bij 'praktische hulp' te vinden.

- [*Uitvoeringsplan radicalisering & extremisme*](#). Dit helpt gemeenten bij het vormgeven van hun lokale aanpak op dit thema. Het biedt een gedetailleerde beschrijving van de activiteiten die uitgevoerd kunnen worden, hoe deze activiteiten eruitzien, en biedt ruimte voor lokale context aan de hand van specifieke vragen. Gemeenten kunnen het plan gebruiken als ondersteuning of als concreet uitvoeringsplan.

- [*Handboek PGA-R*](#). Dit handboek beschrijft het proces van de Persoonsgerichte aanpak radicalisering (PGA-R) vanaf het moment van een signaal tot afsluiting van casuïstiek. Het bevat tevens een deskundigheidsbevorderingsplan en implementatieplan. Het handboek is onderaan de website bij 'praktische hulp' te vinden.

Aanbod landelijke partners

Diverse landelijke partners ontwikkelen producten op radicalisering & extremisme. Onderstaand een selectie van producten welke volgens de VAR goed bruikbaar zijn.

- [*Webdossier lokale aanpak radicalisering, extremisme en terrorisme*](#) Dit webdossier ondersteunt gemeenten bij de uitwerking en uitvoering van de lokale aanpak. Het bevat informatie over wat de lokale aanpak inhoudt, uit welke onderdelen deze aanpak bestaat, wat de randvoorwaarden zijn en waar gemeenten en lokale partijen rekening mee moeten houden.

- [*Handreiking lokaal netwerk van sleutelfiguren*](#). Deze handreiking van het ESS geeft gemeenten handvatten bij het opzetten en onderhouden van een lokaal netwerk van sleutelfiguren. Een sleutelfiguur is een maatschappelijk betrokken individu met toegang tot brede en verschillende informele en formele netwerken. Daardoor kan deze persoon bijdragen aan het voorkomen van polarisatie en radicalisering.

- [*Symbolenbank*](#). Binnen rechts-extremistische kringen wordt veel gebruik gemaakt van symboliek. De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTV) en de Nationale Politie (NP) hebben een Symbolenbank ontwikkeld waar professionals informatie kunnen opzoeken bij symbolen die ze aantreffen, bijvoorbeeld op straat of online.

- [*www.maatschappelijkestabiliteit.nl*](http://www.maatschappelijkestabiliteit.nl) Het totale leeraanbod voor gemeenten is op deze site gebundeld door ministeries, de Vereniging van Nederlandse gemeenten (VNG) en beroeps- en belangenverenigingen.

- [*Voorkomen van radicalisering en extremisme*](#): Dit rapport biedt inzicht in interventies en beschermende- en risicofactoren ter voorkoming van radicalisering en extremisme.

Trainen

Diverse landelijke partners hebben een divers trainingsaanbod beschikbaar voor verschillende functionarissen van en binnen gemeenten. Vanuit de Versterkingsgelden van de NCTV werken we samen met het ROR, maar daarnaast zijn ook de BeHr-groep en het Landelijk Steunpunt Extremisme (LSE) te benaderen voor trainingen en (soms gratis) voorlichtingen. In het trainingsaanbod van de VAR zijn alle trainingen opgenomen. Dit is [hier](#) terug te vinden. Neem contact op met de VAR bij verdere interesse.

Wetgeving

Vanaf 1 juli 2025 treedt de nieuwe Wet gegevensverwerking persoonsgerichte aanpak radicalisering en terroristische activiteiten⁶ in werking. Het doel van deze wet is het verstevigen van de wettelijke basis onder de inspanningen van het lokaal bestuur ter voorkoming en bestrijding van radicalisering en terroristische activiteiten. Het gaat hierbij vooral om een wettelijke taak en wettelijke mogelijkheid voor de burgemeester, namelijk het organiseren van casusoverleggen waarin de aanpak van radicaliserende of geradicaliseerde personen kan worden besproken. De wet zorgt voor duidelijkheid rondom gegevensuitwisseling door de partijen die deelnemen aan de genoemde casusoverleggen. Momenteel bekijkt de NCTV wat deze wet voor gevolgen voor gemeenten gaat hebben en hoe zij deze het beste kunnen implementeren. Een stappenplan volgt voor de zomer van 2025.

3. Online aangejaagde ordeverstoringen

Definitie online aangejaagde ordeverstoring

Een online aangejaagde ordeverstoring is een verstoring van de fysieke openbare orde, die via social media wordt aangedreven⁷.

Rol gemeente

De rol van gemeenten bij online aangejaagde ordeverstoringen kunnen we opsplitsen in twee delen:

- 1. Signaleren middels online onderzoek

Om te signaleren en zicht te krijgen op wat er speelt in gemeenten doen diverse gemeenten aan online onderzoek. Binnen bepaalde kaders mag je als gemeente online zoeken naar fenomenen en sentimenten in de samenleving. In de [handreiking online onderzoek](#) van BZK en Hooghiemstra is inzichtelijk gemaakt wat gemeenten wel en niet online mogen. Dit wordt hieronder verder toegelicht. Het is daarbij ook van belang om als gemeente goede contacten te onderhouden met de digitaal wijkagent en het jongerenwerk. Zij kunnen vroegtijdig signalen oppikken.

- 2. Intervenieren

Daarnaast kunnen gemeenten en partners bij (naderende) online aangejaagde ordeverstoringen intervenieren. Er bestaat een heel scala aan mogelijke interventies om in te zetten. Hieronder staan o.a. het Barrièremodel en de interventiekaart.

⁶ [Regels omtrent gegevensverwerking in de persoonsgerichte aanpak van radicalisering en terroristische activiteiten \(Wet gegevensverwerking persoonsgerichte aanpak radicalisering en terroristische activiteiten\) - Regels omtrent gegevensverwerking in de persoonsgerichte aanpak van radicalisering en terroristische activiteiten \(Wet gegevensverwerking persoonsgerichte aanpak radicalisering en terroristische activiteiten\) | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

⁷ [Barrièremodel Online aangejaagde ordeverstoringen](#)

Aanbod VAR

De VAR heeft een werkgroep online aangejaagde ordeverstoringen. Het is mogelijk om bij deze werkgroep aan te sluiten. Neem bij interesse contact op met de VAR.

- In het *Uitvoeringsprogramma Digitale Veiligheid Regio Rotterdam 2025-2027* is het onderwerp Digitaal weerbare democratie opgenomen. Hieronder valt ook 'handelingsperspectief bij online aangejaagde ordeverstoringen. Als regio bekijken we ook in 2025 wat gemeenten aanvullend nodig hebben om hier goed op voorbereid te zijn en duidelijk handelingsperspectief te hebben.

- *Samenwerkingsafspraken gemeenten/politie*

Momenteel werkt de VAR met gemeenten en politie in de regio aan samenwerkingsafspraken ten tijde van online aangejaagde ordeverstoringen. Oplevering wordt tegen de zomer 2025 verwacht.

Aanbod landelijke partners

Diverse landelijke partners ontwikkelen producten op online aangejaagde ordeverstoringen. Onderstaand een selectie van producten die volgens de VAR goed bruikbaar zijn.

- *Focusblad Digitale Veiligheid*. Als aanvulling op het Kernbeleid Veiligheid heeft de VNG een focusblad digitale veiligheid opgesteld. Ze onderscheiden hierin vier risicoclusters, waarvan één Online aangejaagde ordeverstoringen. Zij benoemen dit als 'polarisatie/maatschappelijke onrust ondersteund door internet'. Dit focusblad helpt gemeenten om dit onderwerp te verwerken in het Integraal Veiligheidsplan.

- *Handreiking voor gemeenten voor online onderzoek bij het handhaven van de openbare orde* In deze handreiking met bijbehorend juridisch kader is te lezen wat wel en niet is toegestaan voor gemeenten en in welke situaties.

- *Protocol online orde* van de VNG en NH Veilig om de implementatie van de handreiking online onderzoek te vereenvoudigen.

- *Interventiekaart Aanpak online aangejaagde ordeverstoringen* van NH Veilig met een overzicht van de mogelijke interventies bij (dreigende) online aangejaagde ordeverstoringen.

- *Barrièremodel online aangejaagde ordeverstoringen*. Dit Barrièremodel is opgesteld door het CCV en brengt het proces van een ongewenst fenomeen in kaart. Daarnaast wordt inzichtelijk gemaakt welke gelegenheden, signalen en partijen een rol spelen. Vervolgens toont het model wie op welke manier kan ingrijpen om het gedrag een halt toe te roepen. Dit betreft zowel juridische als niet-juridische barrières.

- *Webdossier CCV* Het CCV heeft een webdossier waarop zij alle informatie over dit onderwerp hebben gebundeld.

- De *Online tool online aangejaagde ordeverstoringen* van het CCV geeft gemeenten de mogelijkheid snel en effectief te handelen bij online aangejaagde ordeverstoringen. Deze tool sluit aan op het barrièremodel.

Trainen

- De VAR werkt momenteel aan een *E-learning en fysieke training* om te oefenen met het barrièremodel en OSINT. De E-learning wordt eind 2025 verwacht.

4. Statelijke dreigingen en maatschappelijke weerbaarheid

Statalele actoren bedreigen in toenemende mate en op verschillende manieren de nationale veiligheidsbelangen middels o.a. cyberaanvallen, desinformatiecampagnes en met economische beïnvloeding. Dit komt onder meer door belangrijke geopolitieke ontwikkelingen. De meest opvallende en zorgelijke ontwikkelingen zijn de oorlog in Oekraïne en het Israëlisch-Palestijns conflict, die aan verschillende nationale veiligheidsbelangen raken. Ook wordt Nederland steeds vaker geconfronteerd met dreigingen tegen de economische veiligheid. Deze dreiging bestaat al langere tijd, maar is de afgelopen jaren nog duidelijker naar voren gekomen.

Nederland hanteert een brede aanpak met een integrale benadering op het tegengaan van statalele dreigingen. Daarbij wordt gekeken naar economische veiligheid, ongewenste buitenlandse inmenging, desinformatie en alle andere aspecten die hierbij een rol kunnen spelen. De aanpak is maatschappij-breed, landen-neutraal, integraal (van presentie tot respons en nazorg), flexibel en maakt gebruik van bestaande initiatieven, samenwerkingsverbanden en informatiestromen. Ook de gevaren welke het online domein met zich meebrengt, worden hierin meegenomen. Door de activiteiten van statalele actoren met een offensief cyberprogramma, gericht tegen de veiligheidsbelangen van Nederland, de EU- en NAVO-bondgenoten, blijft de digitale integriteit onder druk staan. Voorbeeld van landen met een dergelijk offensief cyberprogramma zijn Rusland, China, Iran en Noord-Korea.

In het verlengde van bovenstaande is de roep om het verhogen van de maatschappelijke weerbaarheid van onze samenleving de afgelopen maanden toegenomen. Veiligheid is niet meer vanzelfsprekend en we moeten als maatschappij de weerbaarheid vergroten.

Definitie Statalele Dreigingen

Statalele dreigingen zijn dwingende, ondermijnende, misleidende of heimelijke activiteiten van of namens statalele actoren, onder de drempel van gewapend conflict, die de nationale veiligheidsbelangen van Nederland kunnen schaden door een combinatie van nagestreefde doelen, gebruikte middelen en ressorterende effecten⁸. Denk hierbij aan fysieke of digitale spionage, sabotage, ongewenste buitenlandse inmenging (OBI) en desinformatie. Economische veiligheid en kennisveiligheid zijn hierbij ook belangrijke aspecten waarbij de continuïteit van onze vitale processen in het geding kan komen of vertrouwelijke/gevoelige informatie kan weglekken.

Bij OBI proberen buitenlandse overheden doelbewust invloed uit te oefenen op de Nederlandse samenleving. Vaak gebeurt dit geheim en stelselmatig. De Nederlandse overheid vindt OBI onaanvaardbaar en wil elke vorm ervan tegengaan. Het gaat in tegen de fundamenteën van de Nederlandse democratische rechtsorde en open samenleving⁹.

Definitie Maatschappelijke weerbaarheid

Maatschappelijke weerbaarheid kenmerkt zich door het aanpassingsvermogen van inwoners en gemeenschappen om zich tegen verstoringen te wapenen en zich ertegen te beschermen. Het gaat om het voorkomen of beperken van de impact van een risico of bedreiging. Het is in feite de bescherming tegen de eerste klappen van een ramp of crisis. – VNG

⁸ [Dreigingsbeeld Statalele Actoren \(DBSA 2\) | Publicatie | AIVD](#)

⁹ [Ongewenste buitenlandse inmenging | Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid](#)

Rol gemeente bij statelijke dreigingen

Zoals hierboven geschetst, is het begrip statelijke dreigingen een containerbegrip dat een aantal deelonderwerpen omvat. De rol van de gemeente kan per onderwerp verschillen. Om spionage tegen te gaan is het van belang dat de informatiebeveiliging van de gemeente op orde is. Het is van belang om vanuit OOV met de CISO in gesprek te zijn, zeker t.a.v. (kritische) onderdelen die relevant zijn voor buitenlandse mogelijkheden. Spionage kan echter ook fysiek plaatsvinden. Denk bijvoorbeeld aan bezoeken van delegaties uit risicolanden. Het is dan raadzaam om vooraf na te denken over welke informatie mogelijk gevoelig is en welke je liever niet in “verkeerde handen” ziet vallen.

Het kan zijn dat in jouw gemeente bepaalde diasporagemeenschappen verblijven die onder druk worden gezet door het thuisland. Dit kan verschillende vormen aannemen. Als gemeente is het goed om op de hoogte te zijn van de aanwezigheid van deze diasporagemeenschappen en om eventuele zorgwekkende signalen op te vangen, zodat het gemeld kan worden bij de juiste instanties. Doordat het vaak om bedreiging gaat zullen slachtoffers niet snel vanuit zichzelf melding maken.

Gemeenten kunnen te maken krijgen met desinformatie. Dit kan verschillende vormen aannemen. Niet elke vorm van desinformatie is schadelijk en er hoeft niet altijd actie op te ondernomen worden. Een groot deel van de desinformatie valt namelijk onder de vrijheid van meningsuiting. Echter kan bepaalde desinformatie toch schadelijk zijn voor bepaalde democratische processen, de volksgezondheid en de sociale stabiliteit.

Het is aan een gemeente om schadelijke desinformatie, wat in lokale context afspeelt, te herkennen en hierop te acteren. Belangrijk om hierbij goede afstemming te zoeken met betrokken afdelingen over hoe en wanneer hierop geacteerd kan worden.

Rol gemeente bij maatschappelijke weerbaarheid

De NCTV heeft gemeenten opgeroepen om in te gaan zetten op het vergroten van maatschappelijke weerbaarheid. Het is momenteel nog zoeken naar de juiste manier waarop gemeenten hier invulling aan moeten geven. De VNG zal de komende tijd met handelingsperspectief voor gemeenten komen. En in de zomer van 2025 volgt een aanvullende brief van het kabinet aan de Tweede kamer met meer duidelijkheid voor gemeenten.

Aanbod VAR

De VAR heeft een werkgroep statelijke dreigingen. Het is mogelijk om bij deze werkgroep aan te sluiten. [Neem bij interesse contact op met de VAR.](#)

In het *[Uitvoeringsprogramma Digitale Veiligheid Regio Rotterdam 2025-2027](#)* is het onderwerp Digitaal weerbare democratie opgenomen. Hieronder valt ook; voorbereid zijn op ongewenste buitenlandse beïnvloeding in de digitale wereld/statelijke dreigingen.

Aanbod landelijke partners

- *[Communicatietoolkit ongewenste buitenlandse inmenging \(OBI\)](#)* ondersteunt gemeenten en maatschappelijke organisaties in hun communicatie richting groepen mensen die te maken hebben met OBI. De *toolkit* bestaat uit animatievideo's, folders en posters. Ze kunnen worden gebruikt in presentaties, tijdens bijeenkomsten en in andere communicatie-uitingen.

- *[Toolbox veilig inkopen](#)* kan als hulpmiddel worden ingezet door de collega's van inkoop binnen gemeenten wanneer zij producten en diensten inkopen, zelf werken met gevoelige informatie, kennis of technologie. Sta stil bij de mogelijke risico's voor je een opdracht aanbesteedt.

- Ondernemersloket Economische Veiligheid

Voor Nederlandse mkb-bedrijven die actief zijn in de internationale wereld van kennisintensieve vakgebieden en sleuteltechnologieën. Dit centrale aanspreekpunt van de overheid ondersteunt mkb-bedrijven met vragen over economische veiligheid.

- <https://www.isdatechtzo.nl> is een website die laat zien hoe nepnieuws werkt en waar je op kan letten.

Netwerk Maatschappelijk Ongenoege

Legenda

- Polarisatie
- Radicalisering/extremisme
- Online aangejaagde ordeverstoringen
- Satelliet dreigingen

Onderstaande partijen kunnen gemeenten, vaak gratis, ondersteuning bieden bij diverse aspecten van de lokale aanpak.

Ministerie van Sociale zaken en werkgelegenheid	Ministerie van Justitie en Veiligheid	Ministerie van Binnenlandse Zaken	Overig	Kennispartijen	Lokale partners
Expertise-unit sociale stabiliteit (ESS) Adviseert professionals en overheden over maatschappelijke spanningen, polarisatie en preventie van radicalisering	NCTV Ondersteunt gemeenten bij de lokale aanpak, publiceert kennisproducten en komt met het Dreigingsbeeld Terrorisme NL	AIVD Doet onderzoek naar verschillende vormen van terroristische, extremistische, statelijke en criminele dreigingen en waarschuwt waar nodig burgemeesters	Maatschappelijk stabiliteit.nl Deze website biedt meer dan 180 verwijzingen naar leer- en ondersteuningsaanbod i.h.v. maatschappelijke stabiliteit	Movisie Biedt kennis over sociale vraagstukken voor gemeenten	Politie (CMD) Helpt bij bespreken en duiden van mogelijke signalen van radicalisering en extremisme. Tevens duiden en acteren ze op signalen van online aangejaagde ordeverstoringen, transnationale repressie en hybride oorlogsvoering in samenwerking met internet en externe partners.
Perspectieven in polarisatie (Pip) community Werkt aan kennisontwikkeling en -deling en netwerkvorming op polarisatie.	Rijksopleidingsinstituut tegengaan radicalisering (ROR) Biedt training en opleiding aan over radicalisering, extremisme en terrorisme	Ondersteuningsnetwerk maatschappelijk ongenoege (OMO) Ondersteunt lokaal en landelijk bestuur en bieden specialistische expertise	Landelijk Steunpunt Extremisme (LSE) Het LSE biedt hulp en advies aan burgers en professionals in de omgang met radicalisering en extremisme	Kennisplatform Inclusief Samenleving (KIS) Biedt kennis over vraagstukken rondom integratie, migratie en diversiteit	Openbaar ministerie (OM) Helpt bij bespreken en duiden van mogelijke signalen van radicalisering en extremisme. denkt mee over interventies ten tijde van een online aangejaagde ordeverstoring
	CCV Ondersteunt gemeenten met (juridische) kennis over online aangejaagde ordeverstoringen		Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) Biedt gemeenten een forum Maatschappelijke onrust om kennis met elkaar te delen	Verwey en Jonker Instituut Doet onderzoek naar maatschappelijke vraagstukken waaronder polarisatie	Zorg- en Veiligheidshuis Gemeenten kunnen mogelijke radicaliseringscasus hier inbrengen
	ProCom Biedt gemeenten o.a. instrumenten voor lokale bestuurders om online aangejaagde ordeverstoringen te voorkomen of beperken – dit is beschikbaar via de site van het CCV		Meld Misdaad anoniem Te gebruiken om anonieme meldingen te maken over radicalisering en extremisme	Anne Frank Stichting Doet o.a. onderzoek naar rechts-extremisme in Nederland	
				Stichting School en Veiligheid Biedt ondersteuning aan scholen op het gebied van polarisatie en radicalisering door o.a. kennisproducten en cursussen	

Disclaimer: deze lijst is niet limitatief en aan verandering onderhevig